

Από τη Θεσσαλονίκη στο Τορίνο

[Πολιτισμός](#) / [Εκθέσεις](#) / [Πολιτισμός](#)

[Κατερίνα Χουζούρη](#)



Μια επιλογή 300 έργων από την διάσημη συλλογή του Γιώργου Κωστάκη του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη, παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην Ιταλία, στο Palazzo Chiabrese, στο κέντρο του Τορίνο, στο πλαίσιο της έκθεσης με τίτλο «Ρωσική Πρωτοπορία. Από τον Μαλέβιτς στον Ρότσενκο. Έργα από τη συλλογή Κωστάκη», από τις 3 Οκτωβρίου 2014 έως τις 15 Φεβρουαρίου 2015.

Ο όρος Ρωσική Πρωτοπορία, ερμηνεύεται ως το σύνολο των καλλιτεχνικών ρευμάτων και κινημάτων που αναπτύχθηκαν στη Ρωσία κατά την περίοδο 1910-1930, σε μία περίοδο με έντονες πολιτικές, οικονομικές, πολιτισμικές και κοινωνικές εξελίξεις, που όπως είναι αναμενόμενο, επηρεάζουν τα καλλιτέχνες και τα κινήματα της εποχής (Νεο-Ιμπρεσιονισμός, Συμβολισμός, Κυβοφουτουρισμός, Σουπρεματισμός και Κονστρουκτιβισμός). Γενικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι

καλλιτέχνες τείνουν να απορρίπτουν το παρελθόν και να αναζητούν καινοτόμες μορφές και μέσα έκφρασης, στα διάφορα είδη της τέχνης.



Αλεξέι Μοργκόνοφ Αεροπόρος, 1912-13 © ΚΜΣΤ Συλλογή Κωστάκη

Η έκθεση φιλοξενεί έργα τέχνης σε καμβά, γκουάς και ακουαρέλες, αρχαικό υλικό, έγγραφα, φωτογραφίες, βιβλία, περιοδικά, μονογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων, από το αρχείο Κωστάκη, καθώς και μια ομάδα σχεδίων

κονστρουκτιβιστικής αρχιτεκτονικής. Τα έργα παρουσιάζονται με εγκυκλοπαιδικό-εκπαιδευτικό τρόπο. Αντιπροσωπεύουν όλα τα μεγάλα κινήματα της περιόδου (από τον Νεο-Ιμπρεσιονισμό και τον Συμβολισμό, στον Κυβοφουτουρισμό, Σουπρεματισμό και Κονστρουκτιβισμό), με έργα των σημαντικότερων καλλιτεχνών της Ρωσικής Πρωτοπορίας (Μαλέβιτς, Ποπόβα, Ρότσενκο, Ροζάνοβα, Ελ Λισίτσκι, Στεπάνοβα, Τάτλιν κ.ά.).

Την έκθεση επιμελείται η Μαρία Τσαντσάνογλου, διευθύντρια του ΚΜΣΤ και ειδική στην μελέτη της περιόδου της ρωσικής πρωτοπορίας και η Αγγελική Χαριστού, επιμελήτρια της συλλογής Κωστάκη στο ΚΜΣΤ.

Κάποια από τα έργα της έκθεσης, αποτελούν εμβληματικά έργα της ρωσικής πρωτοπορίας, όπως το «Πορτραίτο» του Μαλέβιτς (1910), η «Γυναίκα που Ταξιδεύει» της Ποπόβα (1915), ένα σπάνιο παράδειγμα κυβοφουτουρισμού που έχει σαφείς επιρροές από τον ιταλικό φουτουρισμό και ο «Εκφραστικός Ρυθμός» του Ρότσενκο, ένα έργο (1943-44) που προκαλεί την σύγκριση με τον αφηρημένο εξπρεσιονισμό και τον μεταγενέστερο ζωγραφικό αξιονισμό, καθώς επίσης και ένα πρωτότυπο τμήμα φτερού της πτητικής μηχανής «Λετάτλιν», ενός από τα πιο τολμηρά και ουτοπικά έργα τέχνης του 20ου αιώνα που δημιουργήθηκε από τον Βλαντίμιρ Τάτλιν.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι περισσότεροι καλλιτέχνες αυτής της περιόδου αρχικά δέχθηκαν ευνοϊκά την επανάσταση του 1917. Σταδιακά, και ιδιαίτερα μετά το 1921, η «χρησιμότητα» του κινήματος της Ρωσικής Πρωτοπορίας, άρχισε να αμφισβητείται. «Μετά το 1932 οι διάφορες ριζοσπαστικές ομάδες καλλιτεχνών διαλύθηκαν και όλες οι τάσεις μοντερνισμού καταδικάστηκαν, παραχωρώντας τη θέση τους στις ποικιλόμορφες αρχιτεκτονικές αναβιώσεις και στο δόγμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού στη ζωγραφική... οδηγώντας τη σοβιετική τέχνη σ' ένα κοινότυπο, πεζό, σοβαροφανές, κρατικό ύφος, από το οποίο λείπει τόσο η δημιουργική πρωτοτυπία των καλλιτεχνικών ελίτ, όσο και η αυθεντική ζωτικότητα της λαϊκής τέχνης».[1]



Πορτραίτο του Γιώργου Κωστάκη. Φωτ. Henri Cartier Bresson. Μέσα δεκ. '70. © ΚΜΣΤ-Συλλογή Κωστάκη

Ο Γιώργος Κωστάκης γεννήθηκε στη Μόσχα το 1913 σε ελληνική οικογένεια. Εργάστηκε ως οδηγός στην ελληνική πρεσβεία μέχρι το 1940 και μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο άρχισε να εργάζεται ως προϊστάμενος τοπικού προσωπικού στην καναδική πρεσβεία. Το 1946 άρχισε να συλλέγει μεθοδικά έργα ρωσικής και σοβιετικής πειραματικής τέχνης από τις αρχές του 20ού αιώνα έως τη δεκαετία του 1930, με αποτέλεσμα να περισώσει από την καταστροφή αυτό το ζωτικής σημασίας κεφάλαιο στην ιστορία της τέχνης.

Συναντήθηκε με τους καλλιτέχνες που ήταν ακόμα ζωντανοί και ήρθε σε επαφή με τις οικογένειες και τους φίλους αυτών που είχαν πεθάνει και δημιούργησε μια μοναδικής αξίας συλλογή, η οποία μέχρι το 1977 βρισκόταν στο διαμέρισμά του στην Λεωφόρο Βερνάτσκι της Μόσχας. Το σπίτι του λειτουργούσε σαν ένα άτυπο ιδιωτικό μουσείο μοντέρνας τέχνης, ήταν ένα σχολείο για τη νεότερη γενιά και ένας φιλικός τόπος συνάντησης διανοούμενων, καλλιτεχνών και προσωπικοτήτων από όλο τον κόσμο. Ο Ίγκορ Στραβίνσκι, ο Μαρκ Σαγκάλ, ο Ενρί Καρτιέ-Μπρεσόν, η Νίνα Καντίνσκι, ο Έντουαρτ Κέννεντι και ο Ντέιβιντ Ρόκφελερ ήταν μεταξύ των επισκεπτών.

Το 1977 ο Γιώργος Κωστάκης έφυγε από τη Σοβιετική Ένωση αφήνοντας ένα μέρος της συλλογής του στην Κρατική Πινακοθήκη Τρετιακόφ. Έζησε για ένα χρόνο στη Ρώμη και στη συνέχεια μετακόμισε στην Αθήνα, όπου και πέθανε το

1990. Το 2000, το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού αγόρασε 1277 έργα από τη συλλογή του, που αποτέλεσαν τον πυρήνα των συλλογών του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη.

Ήταν το σπάνιο ένστικτό και η τυχαία συνάντησή του με έναν πίνακα ζωγραφικής της Όλγας Ροζάνοβα το 1946, που οδήγησαν τον Γιώργο Κωστάκη στην απόφαση να δημιουργήσει μια συλλογή έργων ρωσικής πειραματικής τέχνης των αρχών του εικοστού αιώνα και ως εκ τούτου να διασώσει αυτή τη σημαντική περίοδο της τέχνης του 20ου αιώνα, από την καταστροφή και τη λήθη. Για σχεδόν τρεις δεκαετίες συγκέντρωνε μεθοδικά ό,τι σχετίζεται με την περίοδο της ρωσικής πρωτοπορίας: πίνακες ζωγραφικής, σχέδια, αλλά και αρχειακό υλικό, συμπεριλαμβανομένων εγγράφων, βιβλίων και φωτογραφιών.

Δεν ήταν μια εύκολη επιλογή. Όπως ο ίδιος ο Κωστάκης αναφέρει στην αυτοβιογραφία του, «στους κύκλους των συλλεκτών της Μόσχας, είχα ένα ψευδώνυμο που δεν ήταν πολύ κολακευτικό: Ήμουν ο τρελλός Έλληνας που συλλέγει άχρηστα σκουπίδια».

Μόνο στη δεκαετία του 1980, όταν ο Κωστάκης εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, η συλλογή έγινε παγκοσμίως γνωστή χάρη, κυρίως, στην ιστορική έκθεση της, το 1981 στο Μουσείο Γκούγκενχάϊμ της Νέας Υόρκης, όπου για πρώτη φορά η συλλογή συντηρήθηκε και καταλογογραφήθηκε. Με αφορμή αυτή την έκθεση η επιμελήτρια Μαργκίτ Ρόουελ, έγραψε στον κατάλογό της ότι «όταν άνοιξαν τα κιβώτια της συλλογής, και είδε τα έργα, αντιλήφθηκε ότι η ιστορία της εικαστικής πρωτοπορίας πρέπει να ξαναγραφτεί».

Η συλλογή Κωστάκη αντιπροσωπεύει όλες τις περιόδους και τις τάσεις της ρωσικής πρωτοπορίας και σχεδόν όλους τους καλλιτέχνες και συμβάλει ουσιαστικά στην κατανόηση του μεγάλου αυτού αισθητικού φαινομένου του 20ού αιώνα.

Κατερίνα Χουζούρη

[1] Honour H., Fleming J., 1998, Ιστορία της Τέχνης, εκδ. Υποδομή, Αθήνα, σελ. 701

<http://bitly.com/YAvrnG>